

Hetven plusz egy év plakátmánia

Árendás József grafikusművész munkásságáról

■ Árendás, azaz ár&ás. Hogy ki ő? A Gyermelyi és a Lipóti pékség arculatának láthatatlan tervezője, aki *Az utolsó valcer* gitárját olyan szépen belezte ki, hogy azt Hrabal Maryskája sem csinálhatta volna jobban, aki bármikor előkap egy asszociációt testrészeket idéző zöldsegekről vagy zöldsegeket idéző testrészekről. Nem probléma. Mert az a gyanúm, hogy Árendás József grafikus folyamatosan tervező agya éppolyan nagy, mint ő maga, ezért az ötletek, motívumok, gegek is – ha nem rajzolva, festve, kivágva vagy fotózva lennének – kétségtelenül az ő öblösen zengő hangján szólalnának meg.

FŐISCOLA

Árendás József a Magyar Iparművészeti Főiskola 1967-ben induló Typo-grafikai Tanszékének második évfolyamán végzett. A Haiman György vezetésével újraindított szak nagy hangsúlyt helyezett az alkalmazott grafika hagyományainak elsajátítására, a kurrens alkotói és nyomdatechnikai eljárások ismeretének átadására, a nemzetközi trendekkel való megismerkedésre, azaz igyekezett olyan tervezőgrafikusokat képezni, akik a szakmai tudás mellett a mesterséggel szemben támasztott „piaci” követelményeknek is meg tudnak felelni. A hetvenes években színre lépő generáció tagjainak kezeiből kikerülő munkák reprezentálják, hogy alkotóik a kulturális plakát területén folytatták, kísérletezés tárgyává tették, újragondolták a műfajt megújítani kívánó tendenciákat. A kortárs képzőművészeti folyamatok megismerése és figyelemmel követése, illetve az így kialakuló trendérzékenység mellett jellemző volt a széles skálán mozgó, bravúros eszközhasználat, a lehető legváltozatosabb technikák involválása, a tipográfia hangsúlyozása, a fotómon-

Árendás József: Scorsese, *Az utolsó valcer*, filmplakát / József Árendás: Scorsese, *The Last Waltz*. Film poster [1979] ofszet (megrendelő: Mokép, Budapest) / offset (customer: Mokép, Budapest) [80x64 cm]

**Árendás József: Csehov, Három nővér, színházi plakát /
József Árendás: Chekhov, Three Sisters. Theatre poster**

[1985, 2005] *ofszet (megrendelő: Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg) /
offset (customer: Hevesi Sándor Theatre, Zalaegerszeg) [80x64 cm]*

társba látványosan beavatkozó képmanipuláció változatos formáinak elterjedése. E generáció seregén belül Árendás koherens életművet tudhat magáénak. Bár a tervezőgrafika számos területén otthagya már névjegyt – elsősorban mégis plakátgrafikus. Tervezői attitűdje a plakátban és annak sajátos mediális kvalitásaiban találta meg igazán önmagát. A műfaj reprezentációjában jellemzően a kulturális szcéna számára vállalt és kapott megrendeléseket.

INGYENJEGY KÁDÁR ELVTÁRS MOZIJÁBA

Árendás a főiskola befejezésétől fogva egészen a rendszerváltásig készített moziplakátokat – évente hármát-négyet – a Mokép számára, melyeket a Magyar Hirdető bírált el. A filmplakát virágzásának korszakában a felkért két, (esetenként) három grafikus még abban a vetítőteremben nézhette meg a filmeket, ahová Kádár János is járt, de Árendás szívesen vett részt a Gorkij mozi filmklubjában Bíró Yvette esztéta előadásain is. Film- és Fellini-szeretetről tanúskodik az *Országúton* (1981) plakátja. Az elmosódottságig zoomolt fotó nagyon érzékenyen fejezi ki a filmben lefestett interperszonális kapcsolatokat, az egymás mellett, de nem közösen megélt érzelmek skáláját. A maszkyszerűen, a fotó túlexponálásával kiemelt arc szó szerint felfedi a szereplő foglalkozását (artista), ugyanakkor Gelsominát a tisztaság jelképévé is teszi. A fotográfiaival való játék, a technika adta lehetőségekkel való kísérletezés vagy annak alternatív képzőművészeti módusokkal való felül- és átírása egyrészt „generációs” jellemző, de a művész tizenhat év fotólaborban töltött gyakorlatáról is tanúskodik.

Kortársait is megihlető ikonikus munkája *Az utolsó valcer* expresszív plakátja a rock, country és bluegrass keverékét játszó The Band együttes karakterét adja vissza. Martin Scorsese koncertfilmje egy zenei éra lezárását ábrázolja, ahol a hippikorszak nagyjai adják át egymásnak a hangszereket, egy utolsó keringő alkalmából. A plakáton a gitár – mint a zene metaforája – még egyszer utoljára kitarulkozik, ahogy a dobogó szív kifeszíti magát a hangszer testéből. A feliraton Colin Brignall nevéhez fűződő úgynevezett Harlow tipográfia, ami eredetileg a harmincas-negyvenes évek késői art deco-jából inspirálódott. 1979-ben, amikor a

plakát készült, friss és gyakran használt betűtípusnak számított: azaz van benne nosztalgia, mégis egy új korszak képviselője.

PLAKÁT A SZÍNPADON

Bár az egész életmű perspektívájából a rendszerváltásig tartó Mokép-filmplakátmegrendelések is folyamatosak, az 1982-től 2006-ig tartó időszak, amikor Árendás a zalaegerszegi színház (1983-ig Állandó Színház, utána Hevesi Sándor Színház) vizuális tervezőjeként formálta a kulturális intézmény arculatát, valóban kiemelendő és meghatározó korszak volt. A kulturális intézmények közül talán a színház az, amelyik a legkitartóbban és a legmakacsabban ragaszkodott és ragaszkodik azóta is a plakát műfajához. Gyakori, hogy a színház saját grafikust alkalmaz, aki egyéni stílusával, illetve a színház profiljához illeszkedő reprezentatív grafikai kifejezésmódjával az intézmény arculatának elválaszthatatlan védjegyévé válik. A színházi plakát a filmplakáttól jelentősen eltérő kategória, hiszen a grafikusnak általában nincs lehetősége végignézni a próbafolyamatok alatt formálódó darabot, vagy egyeztetni a díszlettervezővel, rendezővel a készülő mű hangulatáról, látványvilágáról. Ezért azt mondhatjuk, hogy a színházi plakát, bár elválaszthatatlan a reklámozott színdarabtól, mégis olyan önálló plakátművészeti entitás, ami lazábban kapcsolódik a kész műhöz és sokkal több teret enged a grafikus sajátos elgondolásának és kreativitásának.

Árendás színházi plakátjain is mindvégig hangsúlyos a biztos rajztudás mint elemi képzőművészeti technika, a jelképteremtés, a vizuális metafora szeretetének jelenléte, a munkák hangulatát tekintve pedig meghatározó a meghökkentés, a poén vagy az ironia minősége.

A zalaegerszegi együttműködésből született korai plakátok monokrómabbak, majd egyre inkább kidomborodik a kísérletezésre való hajlam, az állandó meg-

újulásra való törekvés, a trendek felvillantása (Roy Lichtenstein-es pop-art: *A zöld kakadu*, 1985). Nagyon szembetűnő az ábrázolt téma mögött megbújó

**Árendás József: Goethe, Egmont, színházi plakát /
József Árendás: Goethe, Egmont. Theatre poster**

[1987] *ofszet (megrendelő: Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg) / offset (customer: Hevesi Sándor Theatre, Zalaegerszeg) [80x64 cm]*

Árendás József: Hubay Miklós, A zsenik iskolája, színházi plakát / József Árendás: Miklós Hubay, A School of Geniuses. Theatre poster
 [2012] digitális print (megrendelő: Öregmalom Színhárműtársulat, Dunaalmás) / digital print (customer: Öregmalom Stage Company, Dunaalmás) [100x70 cm]

Árendás József: Bartók Béla, jubileumi plakát / József Árendás: Béla Bartók. Jubilee poster
 [2006] digitális print (megrendelő: Magyar Plakát Társaság) / digital print (customer: Hungarian Poster Association) [100x70 cm]

ötlet letisztult megfogalmazásának képessége, a szimbólumteremtés ösztönös készsége (például *Három nővér*, 1985), a komikumra, a dolgok, eszmék kifordításának szeretetére való hajlam, gyakran az illuzioniz-

mus nyelvéen (*Üvegfigurák*, 1986, *Nők iskolája*, 1994). Továbbra is megjelennek a sokszorosító technikával készült aprólékos, vonalrajzos plakátok, melyek mindig frappáns vagy monumentális szimbólumokat fo-

**Árendás József: Színházi plakátok,
plakát saját kiállításához / József Árendás:**

Theatre Posters. Poster for the artist's exhibition

[1990] ofszet (megrendelő: Komáromi Kisgaléria,
Komárom) / offset (customer: Komáromi Kisgaléria
Gallery, Komárom) [64x80 cm]

galmaznak meg. Ilyen a *Lakat alá a lányokkal* (1982), amin a rakoncátlankodó fűző emlékeztet az 1979-es Valcer-plakát szétpattanó húrjaira. A nyolcvanas évek és talán az egész színházas időszak legszuggesztívebb darabja a *Három nővér* plakátja. Ez az elmosódó, légi-es, szinte homályba vesző, de a raszterpontok miatt mégis „zajos” kompozíció nagyon hatásosan festi le a vidékre szorított, de onnan folyton elvagyódó testvérek sorsát. Árendás az alakok megformálásához az út széli, csonkra nyírt szomorúfűzek látványának emlékét használta fel. 2005-ben a plakát penészes zöld színt kapott, ami még jobban kidomborítja a csehovi alaphangulatot – mert végül minden megmarad úgy, ahogy volt, a lassan gyilkoló, sejtelmes enyészetben.

ÖNPLAKÁT

Más a helyzet azonban, ha a plakátgrafikus saját munkáit bemutató tárlathoz tervez falragaszt. Ebben az esetben a kiállítási plakát a grafikus és a művelt műfaj ars poeticájává válik. Árendás egyéni vagy csoportos kiállításokra készített munkáin hol didaktikusan, hol stiláris utalások révén, máskor játékosan, de mindig él a lehetőséggel, hogy rajtuk hagyja egyéni, összeteveszhetetlen névjegyt.

1986-os önálló tatai kiállítását reklámozó plakátján használja először ár&ás (művek) tipografikus-szimbolikus márkajelzését, ami a vezetéknevében rejlő szó-és képjáték lehetőségének felfedezése óta állandó szignóként tűnik fel munkáin. Az antropomorfizált P betű lazán támaszkodik a kép oldalához, ami fricska

**Árendás József: Tasnádi István, Magyar zombi,
színházi plakát / József Árendás: Tasnádi István,
Hungarian Zombie. Theatre poster**

[2006] ofszet (megrendelő: Hevesi Sándor Színház,
Zalaegerszeg) / offset (customer: Hevesi Sándor Theatre,
Zalaegerszeg) [64x80 cm]

és utalás is egyben Szilvásy Nándor ordító P-figurájára, amit az 1972-es műcsarnokbeli plakátkiállításra tervezett. Ugyanezt a motívumot használja fel 2003-as tatabányai kiállításának plakátján is. Komáromi, színházi munkáit bemutató tárlatának (1990) plakátja

egy timpanonos, klasszikus színházi épület és egy szemüveg játékos konstrukciója. A tárgy itt olyan vizuális utalásként, jelként jelenik meg, ami egyrészt

**Árendás József: Fellini, Országúton, filmplakát /
József Árendás: Fellini, The Road. Film poster**
[1981] *ofset (megrendelő: Mokép, Budapest) /
ofset (customer: Mokép, Budapest) [80x64 cm]*

mint a teremtő látás, a szem tárgyiasult szimbóluma – pontosabban a grafikus színházra fókuszáló kreatív pillantása –, másrészt a néző, az utca emberének figyelő tekintetét szimbolizáló színházi okuláré, valamint az a közönséges szemüveg – mint harmadik szem és munkaeszköz –, amiben magát a művészt is gyakran látni.

**Árendás József: Pé mint plakát /
József Árendás: P as in Poster**
[2005] *digitális print / digital print*
[100x70 cm]

Árendás József: Iparművészeti Főiskola, kiállítási embléma / József Árendás: Academy of Applied Arts. Exhibition emblem
[1992] szitanyomás / sieve printing [80x64 cm]

MAGYAR PLAKÁT TÁRSASÁG

2004. június 22-én Árendás József, Baráth Ferenc, Ducki Krzysztof, Orosz István, Pinczehelyi Sándor, Pócs Péter megalapították az azóta – „papíron” – negyven tagot számláló Magyar Plakát Társaságot. A társaság alapítói elsősorban a megrendelőjét vesztett művészi plakát örökségét kívánják átmenteni korunkba. A plakát virágzó korszakának maguk is alakítói voltak, a társaság egyrészt igyekszik méltóan gondozni a műfaj reprezentatív múltját, valamint tervezői és szervezői tevékenységével jelenét jótékonyan befolyásolni. 2005 óta számos kiállítást rendeztek. Legutóbbi nagyszabású eseményük a 2016-ban debütáló és a

jövőben biennáléjelleggel folytatni kívánt PosterFest, aminek az ELTE Természettudományi Karának Gömbaulája adott helyet. A rendezvény emblémájában visszaköszön a CMYK-színtér koloritja, mely időről időre felbukkan Árendás egyéni munkáin, de ő volt a kiállítás egyik kurátora és az installáció tervezője is.

A Stuttgarti Magyar Kulturális Intézet és a Magyar Plakát Társaság a reformáció 500. évfordulójára emlékezve, Stuttgartban 2017. október 26-tól november 17-ig megtekinthető plakátkiállítást szervezett. A művész plakátja a rá jellemző tipográfiai és képgrafikai játékkal fogalmazza meg a reformációra reflektáló gondolatait.

A PLAKÁTON TÚL – GYERMELYI ÉS A TÖBBIEK

Bár Árendás Józsefet elsősorban plakátgrafikusként tartjuk számon, de az ő nevéhez fűződik a *Gyermelyi tézsza* és a *Lipóti pékség arculatának* megtervezése is, utóbbi Lőrincz Attilával közös munkája. Az arculat, a csomagolás, az embléma vagy a kereskedelmi kiállítás tervezése az alkalmazott grafika „láthatatlanabb” területei közé tartoznak, ahol a grafikus megjelenést, külsőt ad egy cégnek, egy terméknek – az adott brandinget, szemléletet vagy cégfilozófiát mindig szem előtt tartva.

A nyolcvanas évektől kezdve több híressé vált logót is készített: a MAOE (Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete) logója, a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház mosolygó maszkot eltartó, bús arcú figurája azóta is a színház emblémája, de az ő nevéhez fűződik a Magyar Plakát Társaság és a PosterFest logójának terve is.

SZŐNYEG-SZEGVÁRI ESZTER
művészettörténész

A fotókat a művész bocsátotta rendelkezésünkre.

Árendás József: Magyar Plakát Társaság, logó / József Árendás: Hungarian Poster Association. Logo
[2004] megrendelő: Magyar Plakát Társaság / customer: Hungarian Poster Association

Árendás József: Gyermelyi, logó / József Árendás: Gyermelyi. Logo

[2014] megrendelő: Gyermelyi Zrt. / customer: Gyermelyi Ltd.

